

KRAJINY SNŮ

NEREALIZOVANÉ PROJEKTY OD STŘEDOVĚKU PO SOUČASNOST

11. historickogeografická konference

28. ledna 2015, Přírodovědecká fakulta UK, Albertov 6, Praha

„Při studiu historických krajín se setkáváme s idejemi, návrhy a projekty, které nebyly nikdy uskutečněny. Mnohdy vzbuzují shovívavý úsměv, jindy úlek, někdy však vedou k zamyšlení, zda by realizace návrhů v tehdejší i současné krajině jejím uspořádání a geniui loci nakonec neprospěla.“ Takto zněl úvodní text zvoucí k účasti na pravidelné historickogeografické konferenci, konané na sklonku ledna na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Témata těchto konferencí ne vždy mají dostatek styčných bodů se zájmy urbanistů, krajinných architektů a odborníků zaměřených na územní rozvoj, tentokrát tomu však bylo jinak. Uvedeny jsou jen příspěvky, které na konferenci zazněly.

Jiří Kupka prezentoval na řadě historických dokumentů i současných fotografií nedokončené, jen naznačené nebo vůbec nerealizované záměry v urbanismu Prahy. Šlo především o velkorosé projekty architekta Josefa Havlíčka na rozsáhlou přestavbu a dostavbu Albertova a Letné vzniklé v letech 1943–45, kdy díky minimální výstavbě byl čas a prostor k větší fantazii. Představena byla i Engelova grandiózní brána a následný průkop svahu, který měl navazovat na Čechův most a ne plně realizovaný podrobný územní plán Jižního města z roku 1968 autorů Jana Krásného, Jiřího Lasovského a Miroslava Řihoška. Inspirace vídeňskou Ringstrasse v Praze žila již od roku 1859. Rovněž z prken Antonína Engela existoval jen z malé části realizovaný regulační plán Dejvic a Bubenče, z nichž asi nejznámější je dnešní Vítězné náměstí, kde však také nebyly realizovány všechny plánované budovy. Autor příspěvku ukazoval na zdánlivě nelogických detailech některých dnes stojících budov či komunikací (různé odskoky) původní autorovy myšlenky.

Zahraničí na konferenci reprezentovali slovenští kolegové **Peter Chrastina** a **Tereza Bartošiková**, kteří seznámili posluchače s vývoji představ o budoucnosti bratislavského hradu. Původně středověký, v renesanci přestavěný symbol panoramatu slovenského hlavního města po svém předání armádě za Josefa II. totálně vyhořel. Více než sto let pak nad Dunajem čněly do výše romantické ruiny a ani úsilí takových osobností, jakými byli architekti Sedlmeyer, Alexy nebo Jurkovič, ani záměry na využití objektu pro zemský úřad, univerzitu nebo zemský archiv s věcí nijak nepohnuly. Za slovenského státu

byla zorganizována velkolepá soutěž se zahraniční účastí, která předvedla velké spektrum idejí – od zcela historizujících rekonstrukcí přes ponechání funkční polozříceniny až po nahrazení hradu zcela jiným objektem. Teprve poválečná přestavba navrátila hrad do podoby, jakou známe dnes.

V Bratislavě zůstal tematicky i další příspěvek **Michala Bady** charakteristicky shrnující osudy bývalých čtvrtí pod bratislavským hradem zvaných Shlossgrund, Zuckermandel a Vydrica. Tyto malebné historické části města s kuriemi a paláci připomínajícími pražskou Malou Stranu byly po degradaci částečně způsobené požárem pro svůj údajně špatný technický a hygienický stav a z důvodů potřeby nových staveb (most SNP, městský okruh) na přelomu 60. a 70. let asanovány. Zanikly tak mimo jiné jedinečný barokní Pálffyův palác s pravidelnou terasovitou zahradou i křivolaké uličky židovské čtvrti. Na jejich místě dnes vzniká komerční, architektonicky nevýrazná zástavba smíšené obytné obchodní čtvrti navržená a financovaná zahraničním developerem.

Referát **Martina Jemelky** se věnoval mnohde naplněnému, jinde jen plánovanému fenoménu „éry běžícího pásu“ – baťovské urbanismu. Baťa hledal lokality bez průmyslové tradice s levnými pozemky, kde by bylo možno multiplikovat zlínský model. Takový malý Zlín na principu zahradně továrního města s obuvnickou a punčochovou výrobou představují Třebíč – Borovina, Batizovce/Svit, Zruč nad Sázavou či Baťovany/Partizánské. Méně známá již je hornická kolonie u dolu Tomáš v Ratíškovcích. Revitalizaci svého provozu

dnes zažívá nedokončený Baťův kanál, původně určený pro dopravu lignitu z Ratíškovců do Otrokovic.

Jiří Dvořák, Ivan Jakubec a **Jan Štemberk** rekapitulovali vývoj méně známého záměru vodní cesty, který má své počátky již za vlády Karla V. a Albrechta z Valdštejna. Protože doprava piva, obilí i dalších komodit na vorech mezi Prahou a Českými Budejovicemi již dávno fungovala, uvažovalo se o jejím prodloužení po Malši do dolnorakouského Stockerau nebo přes Dvořiště do Lince. Trasa však byla natolik kopcovitá, že se ve dvou úsecích předpokládaly lodní vlaky. Jediným pozůstatkem tohoto záměru je známá Švarcenberská stoka na dopravu dřeva do Horního Rakouska, která ale oba zmíněné toky nepropojuje.

Z úst **Jana Knoppa** a **Jindřicha Frajera** následovala připomínka další vodní cesty, a sice Praha – Regensburg. V letech 1911–1922 vznikly podrobné projekty na splavnění Berounky a propojení zmíněných měst. Jedinou stojící památkou na tento záměr je nedokončená plavební komora na jezu na Mži v Plzni.

V 19. století podlehla řada hradů i zámků romantické i historizující přestavbě, která často zdůraznila některé atraktivní stavební prvky, ale obvykle setřela historickou autenticitu. **František Musil** postupně představil plány na přestavbu zámku v Chuchelné Karlem Maxem Lichnovským, dále lichtenštejnského zámku Plumlova na Prostějovsku i jejich empírového Hraničního zámku v Lednicko-valtickém areálu, plány Řádu německých rytířů na přestavbu Cimburka u městečka Trnávka, Zítkův záměr přestav-

by Bečova nad Teplou a další návrhy pro zámek v Kostelci nad Orlicí, Prokopovu zamýšlenou romantickou přestavbu Pernštejna nebo přestavbu romantického záměčku rodiny Clary Aldringen v Hřensku, která mohla mít podstatný vliv na krajinný ráz této části Labského údolí.

Jaroslav Kříž informoval o snahách založení české kolonie na území Spojených států amerických. Obyvatelé Čech a Moravy pronikali hojně během celého 19. století na území USA, zejména do Texasu, Iowy, Nebrasky, Missouri, Minnesoty nebo Illinois – zvláště do Chicaga. Mnohde najdeme dodnes české názvy obcí. O založení kolonie s českým obyvatelstvem, který ale skončil na problému s pozemky, usiloval cestovní agent Alois Kareš, který kromě USA uvažoval v tomto směru také o Chile.

Jiří Martínek připomněl, jak obratný český diplomat a cestovatel Jan Havlasa (vlastním jménem Klecanda) usiloval, aby Československo získalo po první světové válce do své správy bývalou německou kolonii Togo. Přes jeho aktivitu se tyto myšlenky nikdy nedostaly na oficiální jednání.

S projektem zaplavení Quatarské prolákliny a vodní cestě na jih Egypta seznámil přítomné **Mojmír Kyselka**. V západoegyptské poušti nalezneme Quatarskou depresi o ploše 49 tis. km², 137 m pod úrovní moře a 72 km od jeho pobřeží. Rozsáhlé jezero navrhované již r. 1922 zdynamizuje celý region. Přinést má energii z gravitačního napouštění, zvýšení vlhkosti, těžbu soli, cestovní ruch, lodní dopravu atd. Suchým údolím Vádí Hadid se lze propojit až do jihoegyptské Khargy. Realizaci projektu

zatím brání politická labilita. Podobný systém pouštních průplavů se nabízí v minimálně osídlené, ale politicky stabilní Austrálii.

Igor Kyselka referoval o utopickém plánu megalomanských rekultivací v oblasti Karvinské uhelné pánve. V 70. letech rozhodly strana a vláda o téměř úplném vytěžení nejkvalitnějšího antracitu v této uhelné pánvi s ukončením v roce 2030. S výjimkou Karviné měly být všechny obce vysídleny – předpokládaly se mohutné poklesy terénu. Pánev měla být následně rekultivována pro intenzivní zemědělství s moderními technologiemi, jakými jsou velkoplošné kruhové zavlažovače, beztraktorové zpracování půdy (pracovní nástroje jezdí na kolejkách na podporách).

Krajinářské parky jsou dle **Markéty Šantrůčkové** příkladem krajin snů. Uměnilovni majitelé panství se zejména v 19. století snažili přetvářet větší či menší část svých pozemků v ideální přírodu/krajinu. Záleželo na invenci a zkušenostech stavebníků, nakolik byly jejich sny smělé, a na jejich finančních možnostech a organizačních schopnostech, nakolik se jejich sny podařilo uskutečnit. V příspěvku byly představeny parky vůbec nerealizované nebo nedokončené, např. Krásný Dvůr.

Dana Motyčková a **Kateřina Sedlická** nazvaly svůj příspěvek „Prodloužený čas aneb konec lidové architektury v Čechách“. V roce 1940, kdy vzhledem k omezené výstavbě a tedy nedostatku práce pro architektky vypsalo Ministerstvo školství a národní osvěty veřejnou regionální architektonickou soutěž, jejímž úkolem bylo získat

architektonické vzorové návrhy obytných, regionálně charakteristických domů, respektive celých zemědělských usedlostí a dalších staveb pro různé regiony Čech a Moravy. Zadání soutěže bylo dvojího druhu: studijní a projekční. Soutěžící měli prokázat, do jaké míry studiem a rozbohem dochovaných tradičních staveb vnikli do povahy regionální architektury a v části projekční měli tyto hlavní prvky využít do té míry, aby byly schopny sloužit potřebám současného života. Je škoda, že pozoruhodných výsledků bylo v poválečné době využito jen minimálně.

Dvojice autorů **Dana Fialová** a **Matouš Houba** vyhledala řadu nejrůznějších územních a regulačních plánů a studií, a to z období jak první republiky, tak reálného socialismu, které tu méně, jindy zcela radikálně měnily podobu místa konání konference – tedy pražského Albertova a přilehlé Všeobecné fakultní nemocnice. Některé záměry ponechávaly současnou budovu Přírodovědecké fakulty, jiné ne a navíc podstatně měnily i okolní terén.

Zatímco většina předchozích historickogeografických konferencí byla věnována využití mapových, obrazových a dalších hmotných materiálů, ta letošní byla odvážnější a pustila se do snů minulých i vizí budoucích. Přinesla tak nejen širší spektrum příspěvků od urbanistických, přes krajinářské až po globální a sociodemografické, ale i oborově širší pole uvažování, jehož je v aplikovaném urbanismu a územním rozvoji stále více potřeba.

*Ing. Igor Kyselka, CSc.
Ústav územního rozvoje*